

Gerald R. Ford als Amerikaans president

ALI MOLENAAR

ALFONS LAMMERS, EMERITUS-HOOGLE-
raar amerikanistiek te Leiden pu-
bliceerde onder andere al over de
presidenten Clinton en Roosevelt.
Zijn nieuwste boek handelt over
Gerald R. Ford, president van de
Verenigde Staten van 1974 tot 1977,
een president die het meest wordt
gezien als tussenpaus. Een president
die te beminnelijk, te aardig was en
niet in staat tot het uitdelen van
steken onder de gordel; hij was niet
'tricky' zoals Richard Nixon. Het was
vanwege deze 'braafheid', dat de uit-
gever van Lammers Gerald Ford als
president eigenlijk te weinig opzien-
barend achtte om een biografie aan
te wijden.

Ford is het meest bekend gewor-
den als 'the man who pardoned
Nixon'. Het was één van zijn eerste
beslissingen als president en meteen
zijn meest omstreden besluit. Vooral
de geheimzinnigheid waarmee de
beslissing gepaard was gegaan,
speelde hem parten. Zijn enige
intentie was de natie te laten
genezen van de periode-Nixon.
Achteraf heeft Ford ook gelijk gekre-
gen van de historici: Amerika moest
zich uit deze periode bevrijden,
omdat het leven doorging en andere
(nationale en internationale) proble-
men zich aandienen. Het directe
gevolg voor Ford was dat de Con-
gresverkiezingen van november
1974 uitdraaiden op een groot ver-
lies voor de Republikeinse partij.

Het meest opzienbarende ele-
ment in Fords buitenlandse politiek

was het *Maya-
guez*-incident in
mei 1975. Twee
weken na de
capitulatie van
Saigon beschoten

kanonneerboten van de Rode Khmer
in de Golf van Thailand het
Amerikaanse vrachtschip de
Mayaguez. Het Witte Huis besloot
tot harde actie; de bemanning van
het schip moest worden gered. Drie
dagen lang draaide alles om de
herovering van het schip. Volgens de
bepalingen van de in 1973 aanvaarde
War Powers Act was de president ver-
plicht overleg te plegen met Huis en
Senaat alvorens waar dan ook ter
wereld Amerikaanse strijdkrachten
in te zetten. Ford liet dat na en be-
zwoer het Congres dat de ernst van
de situatie geen uitstel had geduld.
Overigens had Ford wel politiek suc-
ces met dit incident, al was dat
slechts van korte duur. Achteraf
heerste de mening dat de ernst van
de *Mayaguez*-affaire schromelijk was
overdreven. In het hele proces was
nogal wat fout gegaan. Thans wordt
de affaire als niet meer dan een voet-
noot in de Amerikaanse geschiedenis
beschouwd. Het komt niet voor in
handboeken over de Amerikaanse
buitenlandse politiek. Fords eigen
memoires vermelden het overigens
wel.

Dit boek geeft wel een beeld van
een tussenpaus, een middelmatige
president, die nooit door het volk tot
deze positie was gekozen. Wat het

Alfons Lammers: *De Hallelujah Republiek.
Van Ford tot Bush.*

Amsterdam: Uitgeverij Balans, maart 2004;
220 blz.; 16,95 euro; ISBN: 90-5018-716-1

boek uitermate lezenswaardig maakt,
zijn de diverse uitstapjes naar andere
personen, zoals zijn vrouw Betty,
president Richard Nixon en Sinclair
Lewis, de Nobelprijswinnaar die de
figuur Babbitt creëerde. Babbitt 'real-
ly liked people', waarmee de sprong
naar Ford weer wordt gemaakt, want
Ford leek op Babbitt. Ford was een
even degelijke, betrokken Repu-
blikein als Babbitt, ook afkomstig uit
the *Midwest*, ook lid van zoveel
mogelijk verenigingen. Babbitt was
stellig in zijn houding ten opzichte
van Europa, Amerika was superieur.
Zo'n houding versterkte de anti-
Amerikaanse stemming in Europa.
Ook Johnny Cash en Bob Hope
behoren tot de ogenschijnlijk niet
direct voor de hand liggende onder-
werpen.

Verdere uitstapjes geven een
kleurrijk beeld van het Amerikaanse
politieke leven. Karl Rove, het zoge-
heten 'brein' achter president Bush,
krijgt veel aandacht. Via Rove wordt
de overstap gemaakt naar Hillary
Clinton, Democratisch senator van
New York. Haar politieke verleden
plaatst haar – letterlijk – naast
Gerald Ford. In haar jeugd is ze lid
geweest van de Republikeinse partij
en haar boek *Living History* bevat
een foto waarop de jeugdige Hillary

tussen Gerald Ford en twee andere vooraanstaande Republikeinen staat. Van Hillary gaan we naar het Hoog-gerechtshof en naar opperrechter William Rehnquist, een aarts-conser-vatief die door Nixon in het Hof is benoemd.

Zo op het eerste gezicht lijkt het boek een rommeltje, maar uitein-

delijk komt Lammers weer bij zijn onderwerp, Gerald R. Ford, terug. De *Hallelujah Republiek* is, zoals alle boeken van Lammers, zeer goed te lezen. Hoewel Ford geen onderwerp mocht zijn van zijn boek, is Lam-mers er toch in geslaagd een meesterlijk boek aan hem te wijden. Dat het zetduiveltje hem parten

speelt en op blz. 64 Nixon in 1975 laat overlijden in plaats van op 22 april 1994, zoals op blz. 75 correct staat vermeld, is hem dan ook gaarne vergeven. ■

ALI MOLENAAR, historicus, is als informatiespecialist verbonden aan het Instituut Clingendael.

Brusselse lobbylessen: omkoping en karnemelk taboe

JOEP BOERBOOM

Anne Doedens, Peter 't Lam, Liek Mulder:
Succesvol lobbyen in Brussel - Gids voor de
publieke sector.

Amsterdam: De Prom, 2004; 143 blz.; 12,95 euro;
ISBN: 90-6801-593-1

IN DE AFGELOPEN JAREN ZIJN VAN DE hand van Nederlandse auteurs diverse beschouwingen verschenen over lobbyen in Brussel, variërend van kloekke theoretische werken als Van Schendelens *Machiavelli in Brussels* tot toegankelijke impressies van ervaringsdeskundigen uit de publieke en lobbysector, zoals de eerder dit jaar verschenen bundel *Het Brussels Labyrint*.

Succesvol lobbyen in Brussel behoort tot het genre van de gidsen en handboeken. De bundel helpt vertegenwoordigers van rijk, provincies en gemeenten hun weg te vinden binnen de Europese instellingen. De term 'lobby' wordt ruim opgevat; de bundel beperkt zich niet tot *beleidsbeïnvloeding*, maar geeft bijvoorbeeld ook tips over het *inschrijven op aanbestedingen* en het *aanvragen van subsidie*.

De gids geeft een helder overzicht van de belangrijkste Europese instellingen, verdragen, procedures en begrippen. Het centrale hoofdstuk brengt de lezer vervolgens in vier stappen (oriëntatie, voorbereiding, uitvoering, evaluatie) de basisbeginselen van het lobbyvak bij.

Hierbij komen weinig verrassende maar niet onbelangrijke stelregels naar voren: begin tijdig, ken de procedures en zoek bondgenoten. Ook wordt stilgestaan bij culturele verschillen in Europa. Zo wordt de lobbyist sterk ontraden karnemelk te serveren bij de lunch. Zeker Zuid-Europeaan zullen dit volgens de auteurs als een belediging opvatten.

Het stappenplan wordt geïllustreerd aan de hand van vijf voorbeeldlobby's. Dit hoofdstuk stelt nogal teleur. Wie concrete casussen verwacht waaruit lering getrokken kan worden, komt bedrogen uit. Er wordt slechts in algemene termen herhaald welke stappen je moet zetten bij subsidieaanvragen. Ten slotte volgt nog een uitgebreide lijst van subsidieregelingen, nuttige adressen en websites.

De bundel is rijkelijk gelardeerd met uitspraken van ervaringsdeskundigen. Soms is dit verhelderend, maar vaak doet het afbreuk aan de 'gidswerking'. Bovendien krijg je als lezer de indruk dat de opmerkingen van de ervaringsdeskundigen wel erg klakkeloos zijn overgenomen of verkeerd zijn geciteerd. Wat te den-

ken van deze: 'Een Engelsman en een Fransman kunnen in het Engels worden aangesproken. Zoekt u echter contact met een Spanjaard, Duitser, Griek of Italiaan, neem dan iemand mee die hun taal spreekt.' Bij mijn weten staan de Fransen niet bekend om hun goede beheersing van de Engelse taal en hoeft evenmin voor iedere Spanjaard een tolk te worden meegenomen.

Wie enigszins bekend is met de werking van de Europese instellingen en met Brusselse belangenbehartiging, zal in deze gids weinig nieuws vinden. Maar voor (te) veel functionarissen van hogere en lagere overheden is Brussel nog onontgonnen terrein. De auteurs wijzen erop dat Nederlandse overheden aantoonbaar zijn ondervertegenwoordigd in de Brusselse lobby. Op grond van bevolkingsomvang en economie zou ongeveer 6% van de lobbyisten voor de publieke sector Nederlandse belangen moeten behartigen; in de praktijk is dat slechts 3%. Doordat verhalen over ingewikkelde procedures en fraude overheden en instellingen afschrikken, laat Nederland bovendien veel subsidiegeld in Brus-

sel liggen. Voor veel beginnende 'lobbyisten' zal deze laagdrempelige kennismaking dus wel degelijk in een behoefte voorzien.

Betekent dit dat de auteurs in hun opzet zijn geslaagd? Helaas niet helemaal en dat is vooral te wijten aan de slordige redactie van het boek. Om het werkelijk als gids te laten fungeren, is een heldere structuur essentieel. En juist hier ontbreekt het aan. Vooral in het centra-

le hoofdstuk raakt de lezer het spoor bijster door de gebrekkige samenhang en door het woud aan tussenkopjes, onderlinge verwijzingen en onnodige herhalingen. Ook worden termen door elkaar gehaald, wat tot verwarring leidt, zeker bij een doelgroep waarvoor Europa geen dagelijkse kost is.

Een laagdrempelige gids voor beginnende lobbyisten kan bijdragen aan de broodnodige professio-

nalisering van de Nederlandse lobby in Brussel. In dat opzicht verdient een gids als deze een tweede druk, maar dan wel aangepast aan de actualiteit (het boek verscheen vóór de uitbreiding en vóór de Europese verkiezingen) en na een grondige redactie. ■

DRS J. BOERBOOM is werkzaam bij het Europees Parlement in Brussel.

Nederlands militair beleid onderbouwd

J.G. SICCAMA

E.R. Muller, D. Starink, J.M.J. Bosch en I.M. de Jong (red.): *Krijgsmacht: Studies over de organisatie en het optreden.*

Alphen aan de Rijn: Kluwer, 2004; xvi + 768 blz.; 52,50 euro; ISBN: 90-13-01130-6

DIT IS EEN VOLUMINEUZE BUNDEL, waarin een beschrijving wordt gegeven van de Nederlandse krijgsmacht op dit moment. Het boek maakt deel uit van een reeks overzichtswerken onder de titel 'Orde en Veiligheid'. Deze reeks verschijnt onder eindredactie van E.R. Muller, als hoogleeraar conflictbeslechting verbonden aan de Universiteit Leiden. Muller is daarnaast onder meer directeur van het COT (Crisis Onderzoeks Team), Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement. In die hoedanigheid trad hij eerder op als mederedacteur van een soortgelijke bundel over de Nederlandse politie. Een bundel over 'Veiligheid' verschijnt eveneens dit jaar, terwijl nog op zijn minst zeven andere werken op stapel staan.

Muller maakt bij de samenstelling van de boeken gebruik van auteurs die zelf deel uitmaken van de desbetreffende overheidsorganisatie (in dit geval: de krijgsmacht) of die onderwijsposities bekleden die nauw verwant zijn aan de defensieorganisatie. Dit levert doorgaans deskundige beschrijvingen van deelas-

pecten van het krijgbedrijf op. Het nadeel is uiteraard dat de auteurs over hun eigen bedrijf, hun eigen vak en over hun eigen werk schrijven, wat de wetenschappelijke onafhankelijkheid niet ten goede komt, hoe hoog daar in de inleiding ook van wordt opgegeven. Een objectieve kijk van boven ('helicopter view'), waarin ook plaats is voor kritische invalshoeken, ontbreekt dientengevolge veelal. Sommige beschouwingen, zoals die over de krijgsmacht-delen, maken zelfs een nogal reclamachtige indruk.

De bundel is verdeeld in drie afdelingen: I Bestel; II Organisatie; en III Inzet en optreden. In deel I ('Bestel') wordt de geschiedenis van de Nederlandse krijgsmacht geschetst door Hoffenaar; de internationale context waarin de Nederlandse defensie is ingebed door Teunissen en Emmens; en het defensiebeleid na de Koude Oorlog door De Wijk. Verder komen het juridisch kader (Coolen en Walgemoed); de politiek-militaire betrekkingen (Rosenthal, voorzitter van het COT);

de relaties tussen krijgsmacht en maatschappij (Van der Meulen en Soeters); de rol van de Rekenkamer (Stuiveling en Van Westing) en die van de Inspecteur-Generaal der Krijgsmacht (De Keizer) aan bod.

In deel II ('Organisatie') passeren achtereenvolgens de krijgsmacht-delen (Meulman en Ruitenbergh); de besturing (Van Baal); en de planning (De Jong) de revue. Vervolgens wordt ingegaan op deelaspecten: internationale vredesoperaties (Klep en Van Gils); opleiding en training (Roos, Hylkema, Leijtens en Satijn); het personeelsbeleid (Ten Anscher, Leijh, Schoeman); materieel en logistiek (in een naar verhouding kort hoofdstuk van de hand van Roos en Starink); de relatie met technologie (Van Hoek, Pasmaan en Spee); infrastructuur en ruimtelijke ordening (Van de Rovaart); financiering (Onincx en Thuis); de organisatiestructuur (Vroom en Soeters); tradities (Hekman en Plink); en ethische dilemma's (Van Baarda, Verweij en Homan).

Relatief wordt aan de *output* van

de krijgsmacht (deel III: 'Inzet en optreden') de minste aandacht besteed. Merkwaardig genoeg zijn de vredesoperaties niet in dit deel, maar in deel II opgenomen. Na een algemene inleiding over strategie, van de hand van Bosch en Teitler, worden in dit deel het optreden ter zee (Van der Knaap en Casparie), te land (De Munnik) en in de lucht (Van Angeren) behandeld. Hierna volgt een prikkelend hoofdstuk over gezamenlijk (*joint*) en in combinatie met andere landen (*combined*) optreden, dat is geschreven door de huidige sous-chef operatiën van de Defensiestaf Cobelens en de commandant van de luchtmobiele brigade Gijsbers. Ten slotte wordt door Van Reijn en Metselaar ingegaan op de organisatie van de Militaire Inlichtingen en Veiligheidsdienst (MIVD), op 'lessons learnt' door Sandee en Wijninga en op de derde hoofdtaak van Defensie (d.w.z. dienstverlening aan civiele autoriteiten) door Ruitenbergh en Duine.

Het geheel wordt voorafgegaan, respectievelijk afgesloten door een inleiding (geschreven door Muller en Van Eekelen) en een uitleiding (geschreven door de vier redacteuren gezamenlijk), waarin een aantal soms tamelijk uitdagende stellingen over de krijgsmacht wordt geponeerd. Deze hoofdstukken geven louter de overtuiging van de desbetreffende auteurs weer en pretenderen derhalve minder objectief beschrijvend van karakter te zijn. Dat wil overigens niet zeggen dat sommige auteurs van de andere hoofdstukken hun eigen opvattingen altijd onder stoelen of banken steken. Zo constateren Emmens en Teunissen op blz. 130 met nauwelijks verholen tevredenheid dat Nederland zijn traditie van trouwe NAVO-bondgenoot heeft voortgezet. In zijn kritiek op de in de Prinsjesdagbrief (2003) aangekondigde plannen behoort volgens De Wijk een investeringspercentage van 25 procent als 'gezond' te worden beschouwd (blz. 172), terwijl hij

hier op blz. 175 zelfs 30 procent van maakt. De Wijk blijkt ook aanhanger van de hypothese dat er constanten in de Nederlandse politiek bestaan (blz. 150 e.v.). Hieraan zou slechts worden getwijfeld omdat er te weinig empirisch onderzoek naar zou zijn verricht. In feite is de constantenhypothese echter bekritiseerd omdat het Nederlands buitenlands en veiligheidsbeleid sterke wisselingen vertoont en omdat degenen die zich desondanks van deze hypothese bedienen, voornamelijk politiek-propagandistische doelstellingen voor ogen hebben. In dit geval gebruikt De Wijk de vermeende moralistische benadering van het Nederlandse beleid ter verklaring van 'Srebrenica' en het 'niet goed raad' weten van de Nederlandse politiek met Kosovo (blz. 176).

Een derde voorbeeld van vermenging van het normatieve en het feitelijke is de conclusie (op blz. 274) dat 'het in de rede ligt' te veronderstellen dat de componenttoezicht, althans de algemene inspectiefunctie, zal worden belegd bij de 'Inspecteur-generaal der Krijgsmacht' (IGK). Tot dusverre heeft de IGK nog voornamelijk de functie van ombudsman.

De beschouwing over het personeelsbeleid spreekt zich onomwonden uit ten gunste van de voorgenomen invoering van het 'up-or-out'-systeem, maar eindigt met de waarschuwing dat, zolang er geen concrete consequenties worden verbonden aan de prioriteitswijziging (in de richting van crisisbeheersing), 'de richting voor de krijgsmacht onduidelijk is' (blz. 477). Opmerkelijk is ook het pleidooi van Cobelens en Gijsbers over te gaan tot invoering van een 'paars management development'-systeem (blz. 675), tot meer strategische visie in de krijgsmachtbrede planning en tot oprichting van een 'Permanent Joint Headquarters' (PJHQ), die naar de mening van de auteurs 'niet al te veel jaren' op zich zal laten wachten (blz. 676). Dit pleidooi voor een gezamenlijke

benadering staat in schril contrast met de verschotte (d.w.z. per afzonderlijk krijgsmachtdeel georganiseerde) benadering die in dit boek is gevolgd ten aanzien van onder meer de opleidingen, het wetenschappelijk onderzoek en de krijgsmachtdelen zelf.

Een tweede kanttekening bij de bundel betreft het optreden van tegenstrijdigheden. Zo bepleiten Muller en Van Eekelen in hun inleiding vurig dat topmilitairen in het vervolg actiever deelnemen aan het politieke en publieke debat. Rosenthal maant daarentegen tot grotere voorzichtigheid: 'Maar pogingen tot beïnvloeding van het politieke gezag moeten binnen bepaalde grenzen blijven' (blz. 208). Hoffenaar schetst op blz. 41-42 hoe de Koninklijke Marine erin slaagde de aanvankelijke ideeën binnen de NAVO om haar taak te beperken tot kustverdediging, te verijdelen. Dit deel der geschiedenis ontbreekt echter nageen in de geschiedschrijving van het krijgsmachtdeel zelve (blz. 282-283). Op blz. 332 wordt gesteld dat voor de opvolging van de F-16 'in principe' is gekozen voor de Joint Strike Fighter (JSF). Daarentegen wordt op blz. 488 gesteld dat al besloten zou zijn de JSF voor de luchtmacht te bouwen. In feite is de beslissing tot de koop van de JSF nog niet genomen. Voor dit soort gevallen hadden kruisverwijzingen een oplossing kunnen bieden. Nu komen sommige onderwerpen (de drie hoofdtaken van Defensie; het Toetsingskader voor de uitzending van Nederlandse militaire eenheden; de Prinsjesdagbrief) in licht afwijkende beoordelingen een groot aantal malen aan de orde. Overigens kan dit juist de opzet zijn geweest van de samenstellers van het boek, aangezien zij beogen dat dit 'zowel als één geheel als naslagwerk (kan) worden gelezen' (blz. 3).

In het algemeen voldoet dit boek zeer goed aan de doelstellingen. Het doet een beetje denken aan de bundel die ten behoeve van nieuw aan-

trekende bewindslieden op Defensie wordt samengesteld, zij het dat lezing van deze veel langere bundel de nieuwkomers aanzienlijk meer tijd zou kosten. Dit doet ook de vraag rijzen naar de houdbaarheidsdatum van dit werk. Zo valt op dat in het zeer gedetailleerde internationale hoofdstuk al een *update* is opgenomen over de meest recente ontwikkelingen in en tussen de NAVO en de EU. Op andere plaatsen is de bundel bij verschijning al ingehaald door de werkelijkheid.

Zo is op blz. 728 nog sprake van drie brigades van de Koninklijke Landmacht en op blz. 287 en 291 van het in oprichting zijn van het derde mariniersbataljon. Hoofdstuk 12 over defensieplanning is in belangrijke mate verouderd. Bij een zo omvangrijk werk zou het te ver voeren alle bijdragen afzonderlijk te bespreken en op alle onjuistheden de aandacht te vestigen. Een aantal fouten dient echter *per se* te worden gesignaleerd.

Bezuinigingen leiden juist wél tot personele reducties (blz. 8); niet 'failed' maar 'rogue' states vormen de 'As van het Kwaad' (blz. 14); de 'politiek gevoelige' nucleaire taak van de F-16 wordt nog steeds voortgezet (blz. 52); het is wat erg eufemistisch de Tweede Golfoorlog (1990-1991) als 'vredesoperatie' te kenschetsen (blz. 75); het Toetsingskader behelst wél een 'checklist' van aandachtspunten (blz. 83); Polen is niet opgetreden als bezettingsmacht in Irak (blz. 106); SHIRBRIG opereert op grond van hoofdstuk VI van het VN-Handvest in plaats van hoofdstuk VII (blz. 123); de eerste hoofdtak is toch niet een gevolg van de tweede? (blz. 157); ondanks het poldermodel is het ambitieniveau voor vredesoperaties onder Balkenende-I wél van vier naar drie verminderd (blz. 158); de discussie over interne en externe veiligheid speelde ook al onder minister Voorhoeve (blz. 170); de kennisgeving gaat in de Toetsingskader-procedure vooraf aan de artikel 100-brief, waarin het besluit tot uitzending

wordt beargumenteerd (blz. 184); volgens het Nederlands beleid leveren militairen geen directe bijdrage aan de wederopbouw na een gewapend conflict, maar scheppen zij daar slechts de voorwaarden voor (blz. 368); hoezo wordt de 'algemene verdedigingstaak' derde prioriteit? (blz. 451); aan de reeks verdedigingslijnen dient de IJsselinie te worden toegevoegd (blz. 518); er is eerder sprake van een *ruime* markt voor overtollig defensiematerieel (blz. 547); kloot-schieten wordt niet in Friesland beoefend (blz. 577); 'humanitaire interventie' was al ruim voor de Kosovo-oorlog onderwerp van debat (blz. 594); bij Clausewitz wordt het politieke doel (*Zweck*) in onderscheid met het militaire doel (*Ziel*) gedefinieerd als het resultaat dat men in onderhandelingen na de oorlog wil bereiken (blz. 654); en de periodieke informatieverstrekking aan het parlement vindt plaats in Stand van zaken-brieven en niet in artikel 100-brieven (blz. 707).

Al deze kritiekpunten nemen niet weg dat met deze bundel over de krijgsmacht de derde steen is gelegd van een fundament onder beschouwingen over het Nederlands militair beleid. Eerdere elementen van dit fundament waren de bundel over militaire strategie en de bundel *Met man en macht* over de militaire geschiedenis van Nederland.¹ Dat is een verdienste waarmee de Faculteit Militaire Wetenschappen haar voordeel kan doen. ■

Noot

- 1 Door mij besproken in de *Internationale Spectator*, oktober 2002 (blz. 519-520) respectievelijk oktober 2003 (blz. 499-501).

DR J.G. SICCAMA is plaatsvervangend directeur algemene beleidszaken op het Ministerie van Defensie en bijzonder hoogleraar in de geschiedenis van de veiligheidsproblematiek aan de Universiteit Utrecht.